

ECONOMIA MONDIALĂ ÎNTRE GLOBALIZARE ȘI REGIONALIZARE

ROXANA CIURCANU*

The World Economy Between Globalization and Regionalism

Abstract

In a world where both globalization and regionalism are constant subjects of debates, an argument for studying them is almost unnecessary. This paper presents some of the most important regardings concerning globalization and regionalism, trying to provide a better definition and understanding. Besides defining them, we have also studied their evolution and major trends - such as new regionalism - and also the controversial relation between them.

Termeni cheie: globalizare, regionalism, integrare economică

Atât globalizarea cât și regionalizarea pot fi considerate trăsături cheie ale economiei mondiale contemporane, deși relația dintre ele este una controversată. Pe de o parte există voci care le consideră procese opuse, regionalizarea fiind privită ca un instrument folosit împotriva țărilor nemembre ale grupării respective (a se vedea, în cazul Uniunii Europene, sintagma „Europa fortăreață”), pe de altă parte sunt considerate procese compatibile, grupările comerciale regionale reprezentând o formă limitată a globalizării și o modalitate de creare a unui sistem global multilateral.

Concept ce pare a caracteriza cel mai bine transformările care au loc în lumea contemporană, **globalizarea** nu se bucură totuși de o definiție exactă. Pentru unii înseamnă o lume mai bună și fără bariere, în timp ce pentru alții fenomenul reprezintă o amenințare. În lipsa unei definiții riguroase, globalizarea este în pericolul de a deveni un clișeu, o idee grandioasă care cuprinde absolut tot ce se întâmplă în jurul nostru și nu putem prea bine explica sau, după caz, un țap inspășitor pentru toate problemele cu care economia mondială și societatea contemporană se confruntă. Interesant de observat este și faptul că deși fenomenul în sine este îndelung dezbătut și tratat în literatura economică, nu putem vorbi despre o teorie solidă și coerentă a globalizării.

La modul general, globalizarea semnifică integrarea economiilor și societăților prin intermediul fluxurilor internaționale de informații, tehnologie, bunuri, servicii, capital etc. Caracteristica esențială a globalizării o reprezintă interdependența. Fenomenul are

---

* Asistent universitar la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor

mai multe dimensiuni: socială, culturală, politică, economică, de multe ori dimensiunile sociale și culturale stârnind îngrijorari mai mari chiar decât cea economică. În cele ce urmează, însă, ne vom ocupa doar de dimensiunea economică a globalizării.

Globalizarea este termenul care a fost folosit pentru a descrie o dublă realitate: *pe de o parte*, internaționalizarea pieței bunurilor, serviciilor și factorilor de producție, *pe de altă parte*, modificările produse la nivelul firmelor, care au început să își gândească dezvoltarea la nivel mondial și să elaboreze strategii globale de producție, de comercializare, de gestiune. Este și acesta unul din motivele pentru care definițiile sunt atât de diverse, ele surprinzând unul sau altul din cele două aspecte.

Globalizarea este rezultatul liberalizării schimburilor, a investițiilor străine, a tranzacțiilor financiare, contribuind, în același timp, la accelerarea liberalizării mișcărilor de bunuri și de factori de producție. Aceasta întrucât firmele, realizând că eficiența și competitivitatea lor depind tot mai mult de extinderea activității, fac presiuni asupra guvernelor pentru o mai mare deschidere a piețelor externe, obținând liberalizarea schimburilor, libertatea de stabilire în alte țări, dreptul la tratament național indiferent de locul în care se implantează, dereglementarea și liberalizarea tranzacțiilor financiare internaționale. Globalizarea favorizează difuzarea tehnicilor și tinde să facă națiunile mai omogene.

Pe de altă parte, **regionalizarea** poate fi definită ca fiind un proces de integrare la nivelul unei regiuni [Jilberto, A., Mommen, A., 1998, p. 8]. Jagdish Bhagwati definea regionalismul ca reprezentând încheierea de aranjamente comerciale preferențiale între un anumit număr de state [Bhagwati, J, 1993, p. 22], iar Thompson ca semnificând procesul care alătură state sau regiuni pe baza apropierii lor geografice, din cauza avantajelor legate de economiile în ceea ce privește transportul și costul informațiilor sau din cauza unor probleme de securitate sau de mediu [Thompson, G, 1999, p. 63].

Integrarea economică regională nu este un fenomen nou. Îl întâlnim în cazul constituirii uniunilor vamale, ca urmare a voinței politice de a aboli taxele și tarifele vamale și de a crea state naționale. Este situația Franței la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a altor state din centrul Europei care, în vremea respectivă, erau divizate în peste 1800 de formațiuni vamale. Dintre acestea, Prusia a creat în 1834 o uniune vamală a cărei membri, în majoritatea lor, au adoptat tarifele externe ale Prusiei. La mijlocul secolului al XIX-lea, Elveția și Italia au abolit taxele vamale interne. Reducerea comerțului cu coloniile și formarea statelor suverane în Europa au fost factorii principali care au condus la încheierea mai multor tratate conținând clauza națiunii celei mai favorizate. Acestea au determinat importante reduceri de taxe vamale atât în Europa, cât și în restul lumii. Perioada de la jumătatea secolului al XIX-lea și până la primul război mondial reprezintă prima perioadă a acordurilor comerciale multilaterale. Unii autori consideră chiar că, în unele privințe, acea perioadă a fost superioară multilateralismului promovat de GATT în perioada postbelică [Irwin, D., 1993, p.91,99-100].

În contrast, perioada interbelică a fost marcată de acordurile bilaterale protecționiste și de crearea blocurilor comerciale discriminatorii.

Perioada postbelică, marcată de eforturile de liberalizare a schimburilor comerciale internaționale, a cunoscut mai multe valuri de regionalizare, pe măsură ce aranjamentele comerciale își propuneau obiective tot mai complexe [Miron, D., ș.a., 2002, p.33.].

Un prim val de regionalizare a comerțului internațional a debutat la începutul anilor 1960 în Europa, prin crearea Comunităților Europene și a continuat în Africa (din

necesități economice stringente sau doar din dorința de imitare), în America Centrală și de Sud, în Asia de Sud Est și Orientul Mijlociu, cu ambiții mari, dar șanse relativ reduse de viabilitate. Acest val de regionalizare a pus accentul pe liberalizarea și dinamizarea schimburilor comerciale intrazonale, între țări cu nivel apropiat de dezvoltare, proces care va continua și la nivelul anilor 1970.

Cel *de-al doilea val* de regionalizare a început la mijlocul anilor 1980, când SUA a lansat proiectul de creare a unei zone de liber schimb la nivel nord-american. Acordul Nord American de Comerț Liber (NAFTA), reunind SUA, Canada și Mexic, a devenit o realitate cu un potențial considerabil. În aceeași perioadă s-a produs relansarea și adâncirea procesului de integrare la nivel european, prin Actul Unic European, menit să pună bazele unei piețe unice interne. În Africa, Asia sau America Latină, vechile uniuni vamale sau zone de liber schimb au fost revizuite sau completate cu altele noi. Se pun bazele unor piețe comune în America Centrală (Piața Comună a Americii Centrale) și în Asia (ASEAN).

În prezent se manifestă o nouă formă de regionalism, *regionalismul deschis* sau *noul regionalism*, care încearcă să găsească cele mai adecvate soluții problemelor de fond ale comerțului internațional contemporan. Este vorba, mai exact, de necesitatea de a compatibiliza aranjamentele comerciale preferențiale, în cadrul cărora se derulează peste 60% din comerțul mondial, cu normele sistemului comercial multilateral gestionat de Organizația Mondială a Comerțului. Un prim element de referință al noului regionalism este ușurința aderării, gruparea respectivă fiind deschisă către orice țară dispusă să împărtășească principiile și dezideratele sale. O variantă experimentală a acestui nou curent este APEC (Forumul de Cooperare Asia Pacific), la care pot participa toate țările din bazinul Pacificului. Problema aderării noilor membri nu este însă foarte simplă, aceasta complicând procesul de adâncire a integrării.

Un alt aspect important al noului regionalism este reprezentat de raportarea acestor grupări la principiul nediscriminării fundamentat pe clauza națiunii celei mai favorizate în forma sa necondiționată. De exemplu, liberalizarea comercială la nivelul APEC se va extinde automat și necondiționat față de toți partenerii comerciali ai țărilor participante. Dificultățile aplicării acestui principiu au determinat APEC să propună experimentarea sa pentru o zonă mai limitată, de exemplu doar pentru țările în curs de dezvoltare și pentru cele slab dezvoltate sau doar pentru anumite categorii de produse.

În timp ce grupările din cadrul celorlalte valuri de regionalizare erau orientate cu precădere spre interior, văzând în tarifele protecționiste o modalitate de promovare a creșterii, noul regionalism este orientat spre exterior, privind comerțul intra și interregional ca motor al creșterii.

Noul val de regionalizare are în vedere mai puțin câștigurile din crearea sau deturnarea de comerț și mai mult aspectele legate de economiile de scară, diferențierea produselor, câștigurile de eficiență, coordonarea politicilor. Se pune un accent din ce în ce mai mare pe rolul investițiilor străine în evoluția integrării regionale, a globalizării și a liberalizării comerțului, cu scopul final de a crea zone de comerț liber. Aceste zone sunt privite ca modalități de realizare a competitivității globale în comerț.

Noile grupări regionale, spre deosebire de cele anterioare (cu excepția celor africane) se caracterizează și prin apartenența unei țări la mai grupări (de exemplu, participarea SUA, Canadei și Mexicului atât în NAFTA, cât și în APEC). Motivația primară a participării multiple pare a fi asigurarea accesului la diferite piețe regionale.

Un alt motiv valabil mai degrabă pentru țările puternice este acela de crea legătura între regionalism și multilateralism.

Integrarea în cadrul noului regionalism este determinată primordial de forțele pieței, spre deosebire de cea din cadrul vechiului regionalism, unde guvernele aveau rolul cel mai important. Integrarea prin piață se bazează pe forțele pieței și nu pe mecanisme instituționale, în timp ce integrarea instituțională (cum e și cazul Uniunii Europene) implică organisme supranaționale și politici armonizate în favoarea membrilor, uneori pe cheltuiala restului lumii. Distincția între cele două modalități de integrare nu e întotdeauna ușor de făcut, întrucât un astfel de proces poate fi guvernat atât de forțele pieței, cât și de politici guvernamentale. Aceasta este situația cu regiunea Asia Pacific, unde piața joacă un rol important, dar și guvernul se implică în promovarea unui mediu economic favorabil pentru investitorii privați, în depășirea posibilei rezistențe naționale la specializarea internațională și în oferirea unor bunuri publice, cum ar fi infrastructura și telecomunicațiile.

O altă diferență importantă față de vechile grupări regionale este nivelul diferit de dezvoltare al țărilor membre - participare Nord-Sud și nu doar Nord-Nord sau Sud-Sud, cum fusese cazul până atunci.

Menționam anterior că relația dintre globalizare și regionalizare este una controversată, existând voci care le consideră procese opuse, dar și opinii potrivit cărora ele sunt considerate procese compatibile. Răspunsul nu este simplu de dat, mai ales având în vedere că o bună parte din aceste păreri contradictorii sunt cauzate de lipsa unei definiții precise a ambelor procese.

Pe de o parte, s-a demonstrat, atât teoretic, cât și empiric, faptul că integrarea regională produce două tipuri de efecte: de creare și de deturnare de comerț. Chiar dacă o anumită grupare are ca rezultat crearea netă de comerț, aceasta nu înseamnă că nu vor exista și perdanti, țări terțe afectate de respectivul acord de liberalizare preferențială. De asemenea, anumiți autori consideră că liberalizarea comerțului mondial ar fi progresat mai rapid în absența acordurilor de integrare regională, care creează tensiuni în procesele de negociere.

De cealaltă parte se situează argumentele care susțin că optimul de rangul al doilea, respectiv liberalizarea limitată și preferențială, corespunde situației reale, concrete, în care nu avem întrunite toate condițiile pentru optimul de rangul întâi (liberalizarea totală a schimburilor la nivel mondial). În plus, acordurile regionale sunt văzute ca determinând o liberalizare treptată a schimburilor internaționale și o posibilitate de conciliere mai sigură a intereselor divergente.

Globalizarea și regionalizarea pot fi considerate două caracteristici ale economiei mondiale contemporane care se stimulează reciproc. Regionalizarea poate favoriza procesul de globalizare nu doar prin înlăturarea barierelor din calea activității economice intra-regionale, ci și prin stimularea competiției interne, prin creșterea eficienței firmelor, prin reducerea puterii diferitelor grupuri de interese naționale, prin stimularea reformelor legislative interne necesare într-o economie globală. Se constată că motivația principală a celor mai recente acorduri regionale, mai ales pentru țările în dezvoltare, nu este atât promovarea schimburilor comerciale, cât atragerea de investiții străine. De asemenea, și globalizarea stimulează într-o anumită măsură procesul de integrare economică regională, prin presiunea pe care o creează de a transfera responsabilitățile de la instituțiile naționale, la cele supra-naționale, mai capabile de o perspectivă amplă

asupra economiei mondiale. În plus, globalizarea este asociată cu revitalizarea liberalismului clasic, ce favorizează transferul de autoritate de la stat la piață.

Concluzii

În opinia noastră, integrarea economică regională poate reprezenta un factor cheie în procesul globalizării, întrucât creează cadrul instituțional și politic adecvat liberalizării economiei mondiale. Într-o lume a contrastelor și contradicțiilor, un sistem economic global nu poate fi realizat dintr-o dată, nici chiar în condițiile actualelor preocupări pentru negocieri multilaterale. Experiența practică a demonstrat că statele nu au avut întotdeauna motivația de a manifesta deschidere față de asemenea preocupări și, mai ales, față de transpunerea lor practică. Însăși NAFTA a fost creată și ca răspuns la pierderea încrederii SUA în capacitatea GATT de a liberaliza comerțul mondial. Integrarea regională facilitează colaborarea economică tot mai strânsă între un număr tot mai mare de state și le pregătește pentru o lume fără bariere economice. Este însă esențial ca regionalismul să nu fie unul închis, orientat spre interior, care să dea naștere la conflicte între blocurile respective, ci să fie unul deschis, orientat, așa cum am menționat deja, spre realizarea liberului schimb la nivel mondial. Astfel de tendințe se manifestă în prezent, chiar dacă unele sunt doar în stadiul de intenție, prin crearea Spațiului Economic European (UE împreună cu AELS), a Zonei de Liber Schimb a Americilor (America de Nord, Centrală și de Sud) și chiar a unei Zone de Liber Schimb Transatlantice (TAFTA), care să includă NAFTA și UE. Încurajatoare sunt și tendințele de constituire a unor grupări regionale care să aducă alături țări dezvoltate și țări în dezvoltare, ceea ce impulsionează ajustări structurale și reforme economice pentru acestea din urmă, chiar dacă pun unele probleme țărilor dezvoltate (costuri sociale ca urmare a concurenței forței de muncă mai ieftine).

Note

Charles Oman (1999) definește globalizarea ca fiind procesul microeconomic determinat de forțe economice, care reduce atât distanțele dintre țări cât și suveranitatea lor economică, ducând la creșterea interdependențelor dintre state.

F. Chesnais (1997) consideră că fenomenele actuale de globalizare se caracterizează prin transnaționalizarea crescândă a piețelor, a schimburilor, a sistemelor de producție, prin libertatea capitalului de a se desfășura global și prin triumful economiei de piață liberă.

Grahame Thompson (1999) arată că globalizarea nu implică doar extinderea și adâncirea relațiilor economice internaționale. În timp ce în economia internaționalizată entitățile principale rămân economiile naționale și agenții care aparțin unui teritoriu național definit, economia globalizată funcționează deasupra și autonom de economiile naționale și agenții acestora. Este tipul de economie care scapă guvernării, fiind controlată de forțele pieței.

George Soros (2002) definește globalizarea în sens restrâns ca reprezentând mișcarea liberă a capitalului însoțită de dominația crescândă a piețelor financiare globale și a corporațiilor multinaționale asupra economiilor naționale.

Comisia Europeană definește globalizarea ca fiind "procesul prin care piețele și producția din diferite țări devin din ce în ce mai interdependente, ca urmare a dinamicii comerțului cu bunuri și servicii și a fluxurilor de capital și tehnologie. Nu e un fenomen nou, ci o continuare a evoluțiilor produse de-a lungul unei perioade considerabile de timp." Această definiție implică adâncirea, extinderea și întărirea interacțiunilor economice internaționale deja existente, ceea ce înseamnă că globalizarea este privită, de fapt, ca o extindere a procesului de internaționalizare.

Pentru Ngaire Woods (2000), globalizarea, la modul general, semnifică economie globală, politică globală și societate civilă globală, același autor vorbind și despre existența unei dimensiuni cantitative a globalizării, legată de creșterea comerțului internațional, a investițiilor, a transferurilor internaționale de capital

a circulației persoanelor, dar și a unei dimensiuni calitative, constând în modificarea modului de gândire al oamenilor și a modului de acțiune al statelor și firmelor.

Bibliografie

1. Bhagwati, J, *Regionalism and multilateralism: an overview*, in De Melo, J., Panagariya, A. (eds), *New Dimensions in Regional Integration*, Cambridge University Press, 1993.
2. Bhalla, A.S., *Regional Blocks: Building Blocks or Stumbling Blocks*, Macmillan Press Ltd, Hampshire, 1997.
3. Held, D.,(ed), *A Globalizing World? Culture, Economics, Politics*, Routledge, 2000.
4. Irwin, D., *Multilateral and bilateral trade policies in the world trading system: an historical perspective*, in De Melo, J., Panagariya, A, op.cit.
5. Jilberto, A.E.F., Mommen, A., *Regionalisation and Globalization in the Modern World Economy*, Routledge, London, 1998.
6. Oman, C., *Globalization, Regionalization and Inequality*, în Hurrell, A., Woods, N., *Inequality, Globalization and World Politics*, Oxford University Press, 1999.
7. Thompson, G., *Globalisation Versus Regionalism?*, in Joffe, G. (ed), *Perspectives on Development*, Frank Cass Publishers, London, 1999.
8. Woods, Ngaire, *The Political Economy of Globalization*, MacMillan Press Ltd, 2000.